

Muhamedanske Gravminder i Transkaspien, Khiva, Bokhara, Turkestan og Pamir.

Af Premierløjtnant O. Olufsen.

I

Af alt det, som den tilrejsende Evropæer ser, naar han lægger sin Vej over Egnene fra Kaspilhavet igennem Transkaspien, Bokhara, Turkestan og Bjærglandene syd herfor indtil Hindukush, vil vist intet fange hans Opmærksomhed mere end de muhamedanske Grave og Begravelsespladser.

Moskeerne med deres Minareter og Kupler ere Ting, man maa vente sig i muhamedanske Lande, men udstrakte Begravelsespladser dækkede med et Mylr af smaa Huse fra et Hundehus Størrelse til store Kapeller med Kupler af glasserede grønblaa Teglsten forekommer sikkert den Fremmede mere besynderligt end alt det øvrige fra Evropa forskelligartede i disse Islams Hjemsteder.

Begravelsespladsen er tillige det første, der møder ens Øje, naar man gaar fra Stepperne eller Ørkerne ind i Oasernes Byer. Store Arealer udenfor Bymurene ere dækkede med Grave, hvis Sarkofag-lignende Overdækkere ofte ligge i flere Etager over hverandre. De ligge Side om Side og over hinanden op ad den ydre Voldskraaning, maaske anlagte her i den Tro, at de Afdødes Aander, der huse ved Gravene, ville hindre en fjendtlig Fremrykning. Ligeledes ligge de i Masse langs Voldenes Inderside rundt om Byerne, ja ofte helt oppe paa de indre Voldgange. Over de almindelige Dødeliges Grave rage hist og her Gravkamre eller Gravkapeller med Kupler eller koniske Taarne dominerende op. Flere Steder svaje for Vinden hvide og sorte Jakoksehaler (Toch), der ere ophængte paa Stænger over de hellige Afdøde, og Stænger med paa-hængte Faner eller Klude i alle Farver, dog mest røde eller hvide, der er opstillede ved Enden af Sarkofagerne, give Pladserne med de mange Smaahuse Udseende af, som om Dværgebyer her flagede til Fest.

Byen Khiva er saa behængt med disse Gravfaner eller Helgenfaner (Alam), at man uvilkaarlig, naar man fra Murene ser ud over Byen, maa tro, at der flages i en eller anden højtidelig Anledning. De ere stukne ud af Huller i Kuplerne eller stillede op paa Jorden ved Siden af Gravene, og undertiden finder man et lille overdækket Gravkammer med en pyramideformet Opstilling af Alam. Rider man igennem de sydbokharske Bjærgprovinser fra Hindukush til Turkestan, ser man ved Landsbyerne indenfor firkantede Sten-

indhegninger, som omslutte Begravelsespladserne, Flag ved Flag. Undertiden er der paa Enderne af de ved Gravene opstillede Stænger sat en lille glasseret Ler- eller Kobberkrukke (Kobbá) istedetfor Flag, eller Toppen af Stangen ender i en sortmalet Haand af Jærnblik med udspilede Fingre.

Gravene ere altid paa en eller anden Maade prydede med et Mindesmærke; det kan være en rektangulær Ler-, Gips- eller Stenforhøjning, som minder noget om vore gamle store Ligsten i Europa, eller flere saadanne i Trappeform over hverandre, eller en spids-buet lille Bygning af Mursten, en Sten-Indhegning, en lille Murstensbygning af Form som et Kuglesegment, et lille firkantet Træhus eller blot en Jord- eller Sand-dyngge. Alt eftersom Skikkene have udviklet sig hos de forskjellige Folkestammer, hvilke Skikke naturligvis for en Del ere blevne afhængige af det Materiale, som de paagjældende Egne har kunnet byde, af de Efterlevendes Evne til at kunne bekoste et mere eller mindre luksuriøst Gravmonument, samt af den Afdødes mere eller mindre velførte Levned, set fra den muhamedanske Præstestands Side. Desuden have Gravmonumenterne ligesom alt andet i Tidens Løb været en Slags Mode underkastede, om end i islamitiske Lande sikkert mindre end andre Steder.

Gravmonumenter eller rettere en Slags Mindesmærker byggede i samme Form som disse, finder man nu ogsaa opførte paa Steder, hvor intet Menneske ligger begravet. Vi møde saaledes flere Steder baade i Høj-Pamir og i Pamirs beboede Dale firkantede Stenfolde med Alam og Toch eller Dysser af Sten prydede med Horn af Kyjiken og Ovis Poli (Pamirs vilde Faarearter) eller med Bøffel- og Kohorn. I Alitshur-Pamir, i Hissar og Karategin findes saaledes Lerhytter byggede i Form af Gravkamre og ofte prydede med Alam, Toch og Kobbá, men ingen er begravet under dem. De ere kun, som vi senere skulle se, Mindesmærker, en Slags hellige Monumenter eller Ting, som staa i Forbindelse med religiøs Overtro.

I Transkaspien langs Amu Darjas østre Bred finde vi smaa Lerbuse i Form af Gravkamre. Flere af dem saa jeg behængte med Alam, og paa nogle af dem var der dels inde i Kammeret dels paa Taget eller rundt om Bygningen lagt gamle Træfæde, Træskeer, Messingkander eller lign. Disse Bygninger ere

en Slags Bedesteder oprejste af religiøse overtroiske Grunde, og de ved dem opdyngede Genstande ere Offergaver.

Vi ville først gaa over til Omtalen af Gravene og senere beskrive nogle islamitiske hellige Steder, som let forveksles med Gravminder.

Om den før-islamitiske Tid i Centralasien vide vi kun meget lidt og selv om den første islamitiske Tidsperiode her ere Oplysningerne særdeles sparsomme. Mellemasiens Fortid ligger i det Hele taget i et Mørke, som det er vanskeligt at gennemtrænge. Det er kun spredte Efterretninger, der ere vanskelige at samle til et Hele, som staa til vor Raadighed. Grunden hertil er sikkert den, at der i Virkeligheden er gjort saa overordentlig lidt for at trænge ind i det Stof, som ligger udnyttet for Videnskaben. Hvis der blev foretaget Udgravninger i de talrige Ruiner, som her findes; hvis Gravhøjene, der ligge paa Stepperne, hvor Kirgiserne nomadisere, bleve aabnede, vilde Forholdet vistnok blive et andet.

Under Jordens Overflade maa vi søge og ville sikkert finde Mellemasiens før-islamitiske Historie. Paa Jordoverfladen staa til Dels endnu den islamitiske Middelalder; dens Oldtid er forsvunden. Men selv Levningerne fra den islamitiske Middelalder bære Dødsmerket skrevet paa Panden, og mange Aar ville ikke hengaa, før Resterne fra Blomstringsperioden under Islam i Mellemasien, Timuridernes Tid, ville blive malede til Støv af Jordskælv og Mangel paa Vedligeholdelse. De stolteste Mindesmærker, som ere os efterladte af Timur i Samarkands Pragtbygninger, Byen Turkestans Medresse (bygget 1397), Bokharas, Khivas og Kona Urgendsh Moskeer, Paladser, Medresseer og Gravkamre staa i fuldstændig Forfaldstilstand.

Til Trods for den indtil Trivialitet gentagne Bemærkning om, at Islam ikke har haft nogen Kultur, ligger der dog her Pragtbygninger af høj kunstnerisk Rang, som ere byggede op af Islams Mænd og som staa i Fare for at gaa til Grunde uden at et Minde om dem er bevaret for Efterverdenen. Men der ligger foruden disse ogsaa Ting, som til Trods for Manglen paa iøjnefaldende kunstnerisk Interesse dog kunde fortjene at blive fremdragne. Jeg mener hermed de islamitiske Grave og Gravkamre, som foruden nogen historisk Interesse frembyde Interesse for Ethnografen.

Den forvirrede Blanding af Christendom, Jødedom, Parserovertro og Buddhisme, hvorefter den islamitiske Religion og dens hertil hørende religiøse Skikke og religiøse Liv bestaar, har fremkaldt en vis Despekt for hvad der rører sig indenfor Muselmændenes Kres, og

dog er der næppe nogen Religion der griber saaledes ind i Befolkningens Liv og hele Tilværelse som Islam. Til Trods for Islams despotiske og eksklusive Karakter have dens Tilhængere i Aarenes Løb ikke kunnet udelukke sig helt fra al Paavirkning udefra, og dels er det uundgaaelig nødvendigt, at der indenfor Islam selv maa være foregaaet en vis Udvikling. Og selv om man ikke vil kalde det en Udvikling, maa det dog vist siges, at selv de under Islam mest forstenede Folk i Aarenes Løb, som alt andet, ere blevne Forandring underkastede. Vi ville i den Henseende betragte Islams Grave og Gravkamre i Mellemasien eller Mellemasien, som man nu ynder at kalde disse Egne, idet da Østturkestan og Tibet henføres under Bebrebet Centralasien. (Denne Klassificering maa ogsaa anses som den korrekte.)

Før Islams Udbredelse her ved Arabernes Invasion over Merv og Transoksanien 666 hyldede den oprindelige agerdyrkende iranske Befolkning Zoroasters Lære, ganske vist i en af den oprindelige Avestalære forvansket Form saaledes som den fandtes under Achæmenidernes, Parthernes og Sassanidernes Dynastier fra ca. 250 f. Chr. til Muhameds Fremkomst. Ligene bleve udsatte for vilde Dyr paa Høje i øde Egne, og Skelettet, (som absolut maatte blive uskadt tilbage, hvorfor man belæssede det døde Legeme med Sten, at Ulve eller Hunde ikke skulde bortslæbe Knoglerne), begravdes senere i en Grav. Under Parthernes Dynasti ca. 250 f. Chr. — 220 e. Chr. brændtes undertiden Ligene paa Trods af Avestareligionen.

Under Islam, der nu endelig gjorde det fuldstændig af med Zoroasters Lære, hvilken Buddhismen og Christendommen ogsaa havde forsøgt at fortrænge, begravdes nu overalt i Mellemasien det døde Legeme kort efter at Livet er udslukt. Det lægges i hvide, undertiden gule Ligklæder (de rigeres i Silke) i en muret Grav, og over Graven bygges forskellige Monumenter, om man saa kan sige. Om Formen af disse Monumenter, Sanktuarier, Sarkofager eller Ligsten (Kabr el. Sar-khanà som de kaldes) paa Pamirplateauet, i Pamirdalene, Turkestan, Bokhara, Khiva og Transkaspien vil efterfølgende handle.

Islam rummer indenfor sine Rammer to Hovedafdelinger, nemlig Sunna, de rettroende og Shiah. Den sidste Sekt, som opstod i Tiden imellem 714 og 874, og hvortil de nuværende Persere og Afghanere samt nogle omboende Folk bekende sig, har ogsaa tidligere været udbredt over de her omhandlede Lande; men nu er Folkene her næsten alle Sunnitter. De begrave begge Ligene i murede rektangulære Grave, der gøres

saa lange, at Legemet kan ligge udstrakt; Hovedet noget højere end det øvrige Legeme. Men medens Sunnitterne lægge Gravene saaledes, at naar Liget ligger udstrakt med Hovedet bøjet til højre Side, ere dets Øjne rettede mod Mekka, anlægge Shiterne Graven med en saadan Retning, at Benene vende mod Mekka og Øjnene rettede opad. De anføre selvfølgelig hver sin Grund for deres Maade at anlægge Graven paa. De rettroende Sunna sige, at Øjnene altid maa være rettede mod Mekka for at de kunne være parate, naar Profeten kalder paa Dommens Dag, og de holde det for ganske ugudeligt at vende Benene mod det hellige Mekka. Shiterne sige, at Liget netop maa ligge paa deres Maade, da det just derved bekvemt paa Dommens Dag kan rejse sig op og i det samme skue mod det Sted, hvorfra Profetens Komme ventes. I de her omhandlede Lande findes mig bekendt for Tiden ingen, der officielt tør bekende sig til Shiah af Frygt for Sunnitterne, medens Sunnitterne paa den anden Side paastaa, at der imellem dem findes Folk, der i Hjærtet ere Shiah, og som begrave deres Døde paa shitisk Maade. For at dette imidlertid ikke skal blive bekendt, lægge de Kabren efter den sunnittiske Regel, medens selve Graven har Retning som Shiahsektens, saaledes at altsaa Kabr og Grav (Gur) ligge paa tværs af hinanden.

Kun et enkelt Sted har jeg i Egnene fra Hindukush over Pamir igennem Turkestan, Transkaspien og Khiva truffet Exempel paa, at Kabren har haft shitisk Retning. Paa Begravelsespladsen (Guristan el. Guristan) ligge ellers alle Kabrer parallele med hverandre.

Af Kabren, som kun skal dække Liget fra Hoved til Knæ, findes to bestemte Hovedtyper, nemlig den spidsbuede Murstens-, Gips- eller Lersarkofag og den bredere eller smallere rektangulære Kabr. Begge beklædes undertiden med et Hylster af udskaarne Træplader eller med den smukke glasserede Fajance, og den rektangulære fremstilles tillige i smukt udhugget sort eller hvid Marmor.

Disse to Hovedtyper af Kabren findes undertiden blandede ind i hinanden, idet der ovenpaa den rektangulære Figur anbringes den spidsbuede Kabr, eller flere rektangulære Kabr sættes ovenpaa hinanden i Trappeform. Desuden findes en Del fra disse afvigende Former, som ere Undtagelser. Af flere Grunde, som vi senere skulle omtale, ville vi anse den spidsbuede Kabr for den oprindelige, den der har udviklet sig under Araberne i Islams første Barndom eller maaske endnu ældre, den rektangulære Kabr for den af Perserne senere indførte.

Uden at komme nærmere ind paa en Udviklings-teori, der her vilde føre for vidt, vil jeg blot antyde, at de gamle romerske Stensarkofager med deres ofte foroven i Form af en Tagryg tilhuggede Laag meget minde om den nuværende spidsbuede muhamedanske Kabr.

Den spidsbuede Kabr er overalt den almindeligste. I Høj-Pamir finde vi den blandt Kirgiserne ved Bredderne af Floder og Søer, hvor disse Nomaders Hovedlejre findes, og hvor de anlægge deres Begravelsespladser paa ufrugtbare Bjærgskraaninger, dels for ikke at optage Pladsen paa Steder, hvor der kan vokse Græs, og dels for ikke at have de ved Gravene huserende Aander i Teltens Nærhed. Den spidsbuede Kabr. alene findes her mest i Form af en Sanddyng, da andet Materiale ofte ikke haves til Raadighed. Selve Graven sættes op af flade Skiferstykker, og ovenpaa prydes Kabren med en Kres af Smaapinde, som ere stukne ned i Sandet eller en Kreds af Smaasten anbragte over Stedet, hvor Ligets Hoved ligger. Undertiden lægges en Krans af Reb paa Kabrens Hovedende, eller hele Kabren omgives af et Kamelhaarstov. (Fig. 1).

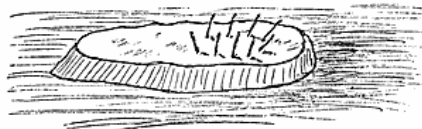

Fig. 1.

I Turkestan, Bokhara, Khiva og Transkaspien træffe vi i alle Oasernes Byer den spidsbuede af Mursten byggede Kabr i saa stort Antal, at denne fuldstændig giver Begravelsespladserne deres Præg. Det ser ud i Afstand, som om den graagule Løss, under dens cementagtige haarde Tilstand om Sommeren var pløjet op i store Klumper.

Kabrerne over de almindelige Dødelige ere af alle mulige Størrelser, alt eftersom det er Voksne eller Born, som ere begravet under dem. Den almindeligste Type, som vi se overalt i Tusindvis, er højst $1\frac{1}{2}$ Meter lang og 1 Meter høj. Af Hensyn til Pladsen i de frugtbare Oaser, hvor hvert Stykke Jord benyttes, saa langt Vandingen kan naa ud til Siderne af Floden, der betinger Oasens Tilstedeværelse, bygges nye Kabrer ovenpaa de gamle, saaledes at Begravelsespladsen hæves højere og højere op. Da Voldskraaningerne dog ikke kunne dyrkes, se vi omkring alle større Byer, der ufravigelig ere omgivne med Mure og Bastioner, Kabrerne ligge langs op ad disse i vild Forvirring over hverandre

ofte lige op til Murens Krone (Fig. 2). Ogsaa af andre Grunde end just Pladsmangel hobes Gravene op ved Siden af og ovenpaa hverandre. Dette sker navnlig omkring Profeternes og de hellige Mænds Gravkamre og Grave, da det anses for godt at hvile i Nærheden af saadanne Personer, der kunne gaa i Forbøn for de Afdøde. Et typisk Exempel herpaa se vi ved Ajup Pajgambars Mausoleum i Bokhara. Som Regel er der ikke Tale om Vedligeholdelse af Gravene, og da de ofte ere usolidt byggede, kan det hændes, at man ved at passere over en saadan Kabr-Mark falder ned i en af dem. Om de Grave, der ere faldne sammen, fortælle Muselmændene, at Gud selv har odelagt Graven og kastet Knoglerne til alle Sider, saa at den Ugudelige ikke skal kunne finde dem igjen paa Dommens Dag, og som Følge heraf ikke kunne opstaa.

Fig. 2.

Kabrerne over de almindelige Dødelige have næsten aldrig nogensomhelst Prydelse. Ingen Navneplade eller nogetsomhelst Mærke gjør det muligt at skjelne den ene fra den anden. Kun paa et Par enkelte spidsbuede Kabrer i Byen Khiva var paa Kabrens Hovedgavl anbragt en Navneplade af glasseret Tegl, og paa nogle faa andre var der paa samme Sted som Prydelse eller Mærke indsat et Stykke blaa eller grøn Fajance (Kashi). Kabrerne er som oftest helt tilmurede; men mange Steder er det Skik at lade et Hul aabent i den ene Ende af Kabren, hvilket kun lukkes med løst indsatte Mursten, for at den Dødes Sjæl lettere kan frigøre sig fra Legemet og slippe ud. Den Tro, at den Afdødes Aand opholder sig en vis Tid ved selve Graven er nemlig almindelig her, som før i den zoroastriske Religion.

I Khiva er det ikke sjældent, at en Mand i levende Live bygger sig sin Kabr eller endog tillige en til hver

af sine Koner og sine Børn. I saa Fald holdes Kabrens ene Gavl aaben eller lukkes kun med løst indsatte Mursten. Den nuværende Khan af Khiva havde saaledes en hel Samling aabne Kabrer staaende færdige til at modtage de af hans mange Hustruer eller Børn, som eventuelt maatte afgaa ved Døden, og han havde tillige bygget sig selv en med smuk Fajance beklædt Kabr i et Mausoleum i Byen Khiva.

Paa den spidsbuede Kabr anbringes der undertiden paa dens Tagryg over Ligets Hoved den saakaldte Kobbá¹⁾. Det er en drejet rund Tap af grøn glasseret Ler, den samme som ses anbragt som Prydelse paa Toppen af Gravkamrenes Kupler.

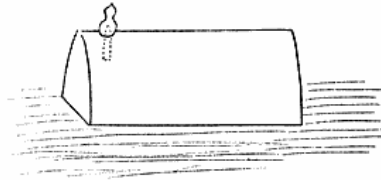

Fig. 3.

Fig. 3 viser en saadan spidsbuet Kabr med Kobbá. Denne Kabr findes i et lille af Ler bygget Gravkammer. *Karalam Aulia* i Byen Khiva. Da Ordet *Aulia* er en Betegnelse for, at der ligger en hellig Mand begravet her; idet *Aulia* kommer af *Aulat-i-Pajgambar* = Profetens Efterkommer, maa sikkert ogsaa Kobbáen være en særlig Udmærkelse, som vises den Afdøde. Udenfor Gravkammeret stod nemlig tillige opstillet en Stang behængt med Alam og Toch.

Toch er, som før nævnt, en Jakoksehale, der ophænges paa en Stang ved Gravene eller over Gravkamrene. Den hvide Hale er den fornemste, og baade denne og den sorte betegne, at Stedet er særlig helligt. Det at en Toch er ophængt over Graven er den højeste Ære, der kan vises en Afdød, og dens Anbringelse sker kun efter indgaaende Forhandlinger imellem de højeste islamitiske Gejstlige. Den kan kun erhverves af den, der har gjort sig særdeles fortjent af Islam, og Mandens sociale Stilling spiller aldeles ingen Rolle. I denne Henseende ere Muselmændene meget demokratiske. Det er saaledes ganske mærkeligt at se, at Emirgravene i Bokhara og de gamle Khaners Grave i Kokand, Tashkent og Khiva som Regel ikke er prydede med Alam eller Toch. Over nogle af de sidste Emirer i Bokhara,

¹⁾ Kobbá eller chubba (arab) bet. egentlig Kuppel, men er i disse Egne gaaet over til kun at betyde Lerknappen paa Toppen af Kuplen.

saaledes den berygtede Nasrullah (1826—1860) og hans Efterfølger Mussaffar Eddin Abdul Khan, den nuværende Emirs Fader, som ligge begravede i Byen Bokhara (Bokhara-i-Sherif = det ædle Bokhara, som det kaldes) er der kun bygget spidsbuede Kabrer uden Prydelse. De adskille sig kun fra de øvrige almindelige Dødeliges Kabrer ved at de ere beklædte med en solid Cementbelægning og omgivne af en lav Mur.

Det at der er oprejst en Toch over Graven betyder egentlig noget mere end at den Afdøde anses for Profetens Efterkommer. Ved en saadan betegnes det, at han enten er en Profet, selvfølgelig ringere end Muhamed, eller i alt Fald regnes lige med en saadan. Naar der er rejst Alam over Graven betyder den, at det er en Aulia, som de Indfødte sige, d. v. s. en Helgen. Jeg spurgte just Khanen af Khiva, hvorledes det kunde være, at der saa godt som ingen Toch fandtes over Gravene i Kharezm, men derimod en Mængde i Bokhara. Han gav til Svar, at der havde været saa mange Profeter i Bokhara, derimod ingen i Kharezm. Jeg gjorde ham da opmærksom paa, at der ved Karalam Aulia fandtes Toch, hvorpaa han svarede, at han ikke kendte denne hellige Grav; men hvis den var bæret med en Toch, var der vistnok gjort for meget ud af den Afdøde.

Om Kobbåens Betydning kunde han og forevrigt heller ingen af de mange i saadanne Spørgsmaal ellers kompetente Indfødte, som jeg adspurgte, give nogen fyldestgjørende Forklaring. Saaledes brugte man nu en Gang, og at det var en Hæder, der derved udvistes den Afdøde, var sikkert. Kobbåen ses undertiden anbragt paa Enden af Stænger over Grave i Tashkent Bokhara, paa hellige Steder i Alaibjergene og i Vakhan i Syd-pamir, ofte uden at der ellers findes nogen anden Prydelse paa Stedet.

Jeg antager derfor, at Udmærkelserne over de Afdødes Grave maa komme i følgende Orden fra den højeste til den laveste, nemlig den hvide Jakoksehale, den sorte, Alam og Kobbåen. Er en af disse Prydelser anbragt ved Kabren, kunne ogsaa de øvrige lavere Udmærkelser anbringes der. Hertil kommer, at der som Regel over Grave, der er udmærkede med en Toch, er bygget et Gravkammer eller Mausoleum (Gumbas el. Gjumbas), hvis Facade og Tag smykket med Horn af Okser, Hjorte eller vilde Faarearter, altsammen et Symbol paa Styrke.

Paa to afrundede Bakker, der ligge paa hver sin Side af Vejen fra Khodjeli til Kona Urgendsh i det nordlige Kharezm, ligge udstrakte Begravelsespladser, som man i Afstand let tager for Byer. Paa en af

disse Gravbakker, hvilke senere ofte ville blive omtalte paa Grund af deres mange fra hinanden afvigende Kabrer, laa en almindelig spidsbuet Kabr, som paa sit Tag var prydet med endog to Kobbåer, en paa hver Ende af Kabren.

Paa enkelte spidsbuede Kabrer har jeg set anbragt i Stedet for Kobbå en Krukke af glaseret Ler. Den havde Form af de saakaldte Grædekrukker, altsaa endte som disse forneden i en Spids, der var muret ned i Kabren. I den Krukke eller Skaal, som dens Overdel mere lignede, var der lagt Korn til Fuglene af den Afdødes Slægt, og det betragtedes som et godt Varsel, naar Fuglene og da navnlig Duerne, som holdes og fodres i Moskeerne, og som betragtes som en Slags hellige Fugle, kom og aad Kornet bort. Det modsatte betragtes som ildevarslen. Undertiden udsættes ogsaa paa Kabren en med Koransætninger indgraveret Skaal, som fyldes med Vand i samme Øjemed. Muligvis have de sidstnævnte Skikke dog en ældre Betydning, nemlig den, at der udsættes Føde til den Afdødes Aand i den Tid, den opholder sig ved Graven. (Fig. 4).

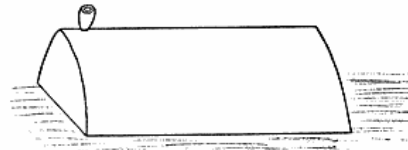

Fig. 4.

Af mærkelige, spidsbuede Kabrer, hvis Alder med nogenlunde Sikkerhed kunne bestemmes, skal nævnes Aulia. *Pasha Ismail-i-Sâmâné*. Denne Aulia ligger tæt ved Profetgraven Ajup Pajgambar i Byen Bokhara. Med Pasha Ismail menes sikkert Samaniden Ismail, som fødtes i Ferghana 848 og døde i Bokhara af Feber 907. Under Ismail, Bokharas Konge, var der en Opgang i Kulturen i Transoksanien under Islam, noget lignende som senere under Timur, dog ikke i saa stor Stil. Han var oprindelig kun Konge i Bokhara, men blev ved sin Broder Nasrs Død tillige Hersker over Samarkand. Senere skaffede hans sejrige Hære ham tillige Herredømmet over Kharezm, Merv, Balk, Herat og næsten hele Persien til Mesopotamien samt tillige hele det østlige Mellemasien til Tian-shan Bjergene, i hvilke Riger han havde sine Vicekonger. Han holdt dette udstrakte Rige sammen i 34 Aar lige til sin Død, og skal have været en meget højmodig Hersker.

Under ham stod det bokharske Agerbrug i høj

Blomstring, idet han lod bygge talrige Vandingskanaler og Vandreservoirs. Han sørgede ogsaa i høj Grad for Videnskaben, især den teologiske og byggede flere pragtfulde Moskeer og Palæer.

Over hans Grav er bygget et Mausoleum af brændte Sten uden Prydelser af glasseret Tegl. Det hele er meget grovt gjort, og Façaden er smykket med pressede Sten. Indgangen i den spidsbuede Portal lukkes af et Par udskaarne Trædøre, der ere af ny Dato, og paa en Afsats over Døren er anbragt Oksehorn.

Under den med Gips beklædte spidsbuede Hvelving i Gravkammeret ligger Ismails Grav, der er prydet med en ca. 1½ Meter høj, spidsbuet Kabr, beklædt med Gips. Kabren er anbragt paa en kvadratisk Gipsforhøjning. Paa en mindre Forhøjning, som hviler paa det kvadratiske Underlag og staar paa tværs af Kabren, er anbragt en Toch, og paa Enden af den samme lille Tværførhøjning en Opsats med 4 smaa Lerskaale, hvori brændes Lys paa Islams Højtider, og da navnlig i Ramasanen. At der er anbragt Skaaler eller Lerlamper (Tshirák) paa en Grav er en yderligere Udmærkelse af den Afdøde, og flere Grave ere endog, som vi senere skulle se, forsynede med et lille Lysalter, et Slags Fyrtaarn (Tshirákkaná), hvilken Skik utvivlsomt stammer fra Parser- eller Avestareligionen (Fig. 5).

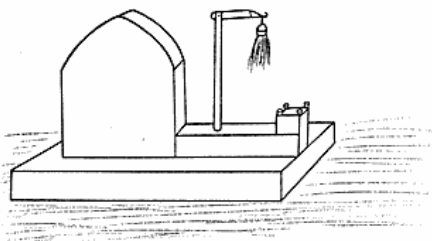

Fig. 5.

Om denne Aulia gaar der følgende Sagn. Den er bygget i en Nat, ingen Haandværker har medvirket ved dens Bygning, og ingen ved, hvorledes den er bleven til. Ved hver Ende af Kabren findes et Hul ned i Graven. Naar to Mænd havde en Strid med hinanden, skrev de hver for sig sin Klage i et Brev og lagde begge Breve i samme Hul. Straks efter kom Brevene ud af det andet Hul, og det Brev, som tilhørte den af Parterne, der havde Ret, var nu forsynet med Pasha Ismails Segl. Denne Maade at afgøre Trætte paa gik godt i 39 Aar; men saa hændte

det, at to Mænd kom i Strid med hinanden om 1000 Tilla (Tilla bokharsk Guldmønt = ca. 14 Kroner), som den ene skyldte den anden. Kreditor havde imidlertid trods sin Benægtelse modtaget Pengene, som han gemte i en hul Stok. De kom til Graven, og Løgneren bad nu sin Modpart om at holde Stokken, medens han kastede sit Brev i Hullet for mulig at narre Ismail, idet han da kunde paastaa, at han ikke havde Pengene, da han puttede Klagen i Graven. Ingen af Brevene kom imidlertid op, og siden den Tid afgør Ismail aldrig Trætter mere. Da en Kvinde søgte at faa Ismail i Tale, blev hendes Haand, da hun stak denne med Brevet ned i Hullet, grebet af en anden Haand, og hun døde paa Stedet.

Af ældre spidsbuede Kabrer finde vi Bokhara en over Profeten Jobs Grav. Som vi vide, har Islam arvet meget af sin Religion fra Jødedommen, og Jødernes Profeter ere saaledes ogsaa blevne Muselmændenes. Rundt om i Mellemasien findes saaledes Grave, der efter Sagnet skulle rumme flere af de jødiske Profeters jordiske Levninger, ligesom deres Liv og Virksomhed henlægges hertil. I Byen Bokhara ligger ifølge de Indfødtes Paastand Profeten Job begravet i *Auliaen Ajup Pajgambar* (Profeten Job) ved den før omtalte Aulia Ismail paa Byen Vestside tæt op ad Muren, som omgiver Bokhara. Auliaen er en stor til Dels underjordisk Bygning med rektangulær Grundflade forsynet med tre smaa Kupler foruden et lille Taarn med konisk Top. Paa den midterste Kuppel er anbragt en Tshirákkaná. Smaa Gittervinduer af Gips føre sparsomt Lys ned i Gravkammeret og Auliaen er rundt om omgivet af et Myr af spidsbuede Kabrer. Den er bygget af brændte Teglsten og er uden Prydelse af glasseret Tegl. Igennem en lav Dør, ved hvilken Sheiker holde Vagt, kommer man ind i Auliaen, der er delt i tre Rum, som ligge i Forlængelse af hverandre. Det første Rum er en Slags Forstue, hvori intet findes. I det næste Rum er en dyb smal Brønd, der har herligt, koldt og klart Vand, gravet midt i Rummet. Vandet bruges dels til Drikkevand og dels til at vaske sig i mod Sygdomme, da det skal have en helbredende Kraft. Hvorvidt det er bedre end andet godt Kildevand faar staa hen; men Auliaen har derved en betydelig Indtægt, idet Vandet sælges til de velhavende Folk i Auliaens Nærhed, ligesom Syge valfarte hertil for at købe det hellige Vand hos de vagthavende Mullaher. Pajshambé og kun den Dag i Ugen kunne Kvinder ogsaa faa Lov til at hente Vand her. Som vi vide, har Muhamed ikke absolut forbudt Kvinder at opholde sig i Moskeer

eller paa hellige Steder; men han mente dog, det var bedst, at de holdt sig derfra (Fig. 6).

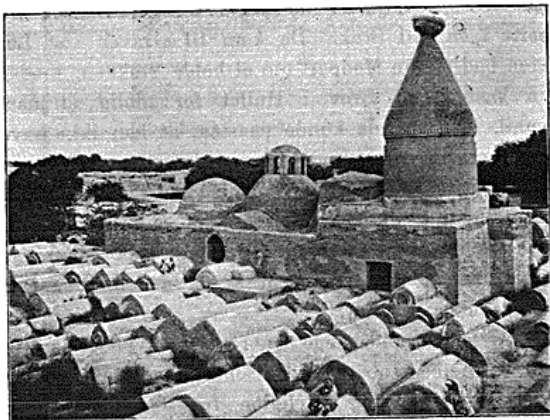

Fig. 6.

Fra Rummet med Brønden kommer man igennem en lav Dør, der stedse holdes aflaaet, ind i det egentlige Gravkammer, som paa Emirens Ordre ligesom alle andre blev aabnet for os. Over denne Dør findes indmuret nogle faa glasserede Tegl og højt oppe over disse er indmuret en Trætavle med udskaaen Skrift, som maaske kan give nogen Oplysning om Auliaens Tilblivelse, hvis den paa Grund af Tavlens Beskadigelse kan tydes. Paa begge Sider af Tavlen findes Fordybninger i Muren, der kunde tyde paa, at der for havde været indmuret endnu to Tavler, hvilket Sheikerne dog benægtede. I det inderste mørke Rum, hvor en Dervish-Eremit holder Vagt, ligger en meget stor spidsbuet Kabr af Mursten og Gips, beklædt overalt med udskaaene Plader af Aprikostræ. Hovedfigurene i disse Plader ere lutter i hverandre slyngede Mangedanter, der ere udfyldte med stiliserede Blomster og Bladornamenter. Kabren er omgivet af et Indelukke af Træ forsynet med samme Udskæring som paa Kabrens Træhylster. Udskæringen i Træ, i hvilken Kunst Mellemasiens Folk i ældre Tid, og da navnlig i Timuridernes Tid vare store Mestre, er kunstfærdigt og smukt udført. Efter Tegningerne i Udskæringen at dømme er Kabren meget gammel; under alle Omstændigheder ældre end Timurs Bygninger i Samarkand. Den er rimeligvis en Levning fra Islams første Barndom i Transkaspien, altsaa fra det 7. el. 8. Aarh. Kabren var dækket med et pragtfuldt guldbroderet Tæppe, og over den var der ophængt hvide og sorte Toch og Alam. I Nisher i Væggene stode

flere Tshirák (Lamper omtrent af samme Form som de gamle romerske og parthiske Terrakotta Lamper) opstillede.

Sagnet fortæller, at Job ikke alene er begravet her, men at han boede der med sine Plager i 68 Aar. Job havde en Gang begaaet en slem Synd, hvorfor Gud lod hele hans Krop bedække med Orme, der aad hans Klædning og gnavede hans Kød. To af disse Orme krøb imidlertid bort fra Job; den ene gik i Vandet og blev Stamfader til Iglerne, og den anden krøb op i et Morbærtræ og blev Silkeormenes Stamfader.

Et mærkeligt Gravmæle, som her just skal omtales, er de Dødes Taarn i Byen Bokhara. (Se Billede i min Art. i dette Tidsskrifts foregaaende Hefte.) Det er en meget høj fritstaaende Minaret bygget af nogle fortrinlige Mursten. Den er den højeste i Byen og har af Emirene lige til for ca. 20 Aar siden været benyttet som et Slags Skafot, idet de lode deres Uvenner kaste fra Toppen af den ned paa Jorden.

Om Minaretens Tilstedeværelse fortælles følgende. Den skal være bygget af Emir Kizil Arslan Khan (den røde Løve-Khan). Hvem denne Kizil Arslan er, er vanskeligt at faa rede paa. En af de berømteste Selshuker var Arslan Khan Sultan Sandshars Svigerfader. Han siges imidlertid at være død i Merv 1130. Muligvis kunde det tænkes, at Kizil Arslan Khan er identisk med Kharezmfyrsten II Arslan, som en Gang forgjæves forsøgte at forjage de paa hans Tid herskende ujuriske Fyrster i Bokhara. Det vides nemlig ikke, naar eller hvor han døde. Man ved kun, at han 1164 tog Khorasan fra den sidste Selshuk.

Efter de Indfødtes Fortælling var Emir Kizil Arslan kommet i Strid med Imâm (Iman) Kutajibá Sahâbâ, hvilken han lod dræbe under Bønnen (Nâmas) i en Moské. Natten herefter havde Emiren en Drøm i hvilken Imâmen kom til ham og sagde: „Nu har du dræbt mig; men tjen mig i at lægge mit Hoved paa et Sted, som ingen kan træde paa.“ Emiren byggede da Minareten de Dødes Taarn over hans Grav.

Den samme Imâm skal have bygget Bokharas store Moské Mashit-i-Kalân (den store Moské) i hvilken blandt andet findes en stor Font, som ligner en Døbefont. Den er hugget ud i Granit og kaldes Rustems Pialâ d. v. s. Rustams Skaal.

Lige over for Mashit-i-Kalân ligger Medressen Hazreti-Mir-Arab. I denne Medresse findes til venstre i Indgangsportens Hvælvinger et stort Gravkammer. Det bestaar af høje, hvælvede Rum med spidse Buer,

er paa Væggene dækket med smuk gammel Fajance i forskellige Farver og opfyldt med mange spidsbuede Kabrer, der dels ere beklædte med glasserede Tegl, og dels med udskaaen Træbeklædning som i Auliaen Ajup Pajgambár.

Gravkamret i Hazreti-Mir-Arab fortjener i høj Grad at blive nærmere undersøgt. Vi havde kun Lejlighed til at kaste et flygtigt Blik herind, da de harmfrysende Mullaher, som samledes om os, i Forbindelse med de Indfødte, der ved vor Indtrædelse her flokkedes om Medresseen, tydelig viste os at vor Tilstedeværelse i Gravkamret var dem i høj Grad imod, for ikke at bruge stærkere Udtryk. De syntes alle saa irriterede, at vi kunde befrygte, at de paa en eller anden Maade vilde fortrædige os, hvilket vi ikke vilde udsætte os for, blandt andet af Hensyn til det ellers saa behagelige Forhold vi efterhaanden vare komne til at staa i til baade høje og lave Bokharamænd. Om dette Gravkammer betragtes som det Allerhelligste i Bokhara, tør jeg ikke sige. Vort Besøg ved Grave og Gravkamre i det hele taget var sikkert ikke særlig velkomment; dog syntes heller ingen at være særlig forbitret over vort Komme, især da der altid fulgte Drikkepenge (Silou) efter; men intet Sted har jeg set Fanatismen lyne i Muselmændenes Øjne som her.

Paa Byen Bokharas Nordside ligger Auliaen *Hazreti Imla*, en Lergumbas der indeslutter en spidsbuet Kabr af brændte Sten. Ved Siden af Kabren er bygget et c. 1 Meter højt Taarn af samme Form som de Taarne fra hvilke Muessinen eller Mueddinen, som han her kaldes, udraaber den daglige Bøn fra Moskeernes Tage. I Taarnet (Tshirákkhaná) er anbragt Tshirák af Ler og støbt Jærn af ganske den samme Form, som vi kunne forfølge tilbage til Parthernes Dage. Over Gumbasen er ophængt en sort Toch. Auliaen skal efter Sheikernes Sigende kun være 150 Aar gl. Den samme Skik at oprejse en Tshirákkhaná ved Siden af Kabren finde vi ved Auliaen *Khodsha Tyshabé*. Denne, der ligger paa Byen Bokharas Vestside tæt op ad Bymuren bestaar kun af en stor spidsbuet Lerkabr uden Gumbas. Den skal efter Sigende være bygget c. 1700, og over Kabren er anbragt en sort Toch.

I Moskeen *Baha-Eddin* eller *Bahavadin*, som den kaldes af de Indfødte, der ligger c. 8 Verst sydøst for Byen Bokhara findes i dennes Gaard tre sammenbyggede spidsbuede Kabrer, der efter Mullahernes Sigende rumme Levningerne af tre af Baha-Eddins Elever, som vare komne hertil for at lære af den berømte og lærde Teolog. Kabrerne hvile paa en firkantet For-

højning af Cement; de ere c. 1½ Meter høje og beklædte med en glat Gibsoverflade (Fig. 7).

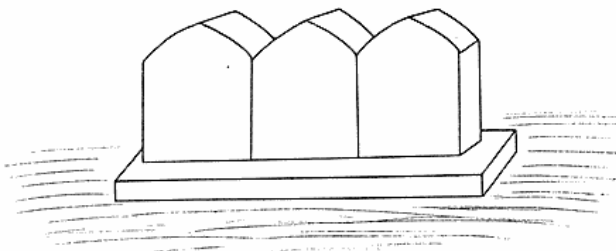

Fig. 7.

Disse Kabrer kunne altsaa senest være hyggede i det 15. Aarh., da Baha-Eddin skal være død 1388. Om end dette Aarstal ikke passer saa nøje, saa vide vi dog, at Baha-Eddin levede under Timur (Amir Temir-Jærn-Emiren) 1363—1405. Baha-Eddin kaldtes af de indfødte den hellige Devannah. (Devannaherne ere aandssvage eller hysteriske og religiøst overspændte Personer, om hvem Musselmændene tro, at deres Sjæl allerede er hos Allah i Himlen, medens Legemet vandrer omkring paa Jorden. Af deres forrykte Tale skal der udgaa Visdomsord fra Gud, idet Sjælen i Himlen er en Slags Mellemand imellem Gud og Legemet paa Jorden). Baha-Eddin har dog sikkert ikke hørt til denne Kategori, men var derimod en lærd Teolog og en af Timurs Raadgivere. Timur beskyttede jo i høj Grad baade Videnskab, især den teologiske, og Kunst, og det fortælles, at hver Gang han foretog et Tog mod sine Naboer eller angreb en By, raadførte han sig altid i Forvejen med Baha-Eddin. Denne spaaede da med lukkede Øjne Udfaldet af det paatænkte Foretagende, hvilken Spaadom altid slog til.

Hvert Aar fejres i Bokhara i Maj en Fest paa en bestemt Dag i hver af Maanedens 4 Uger til Minde om Baha-Eddin. Den kaldes Gul-i-Surk-i-Baha-Eddin¹⁾. En Valfart til hans Grav anses næsten for lig med en saadan til Mekka.

Mashitten (Meshid-Moské), som omgiver Baha-Eddins Grav, er bygget af en Vasir (Vesir) hos Emir Abdullah-Khan, der hed Baaki Bi (Bi er en af de fornemste Embedsgrader i Bokhara) 1482, og er senere yderligere udsmykket af den nuværende Emirs Fader

¹⁾ Gul-i-surk bet. røde Roser eller røde Blomster, og Festen er en Slags Foraarsfest, en Rest fra den gamle Avestareligion.

Mussaffar Eddin Abdul Khan. Den er bygget i Form af en stor Veranda med bagved liggende Bederum og Opholdsrum for Mullaherne. Verandaens Loft er sammensat af smukt udskaarne Træfelter med Farver og Forgyldning, og Søjlerne, som bære det, ere ligeledes udskaarne og malede og ende foroven i et tilspidset mærkeligt Kapitæl, saaledes som de findes flere Steder i Turkestan. Indgangen til Moskeen sker igennem en høj hvælvet Portal, der lukkes med svære dobbelte Træporte. Paa Portene er anbragt ikke mindre end 16 Dørhamre dels af Messing dels af Sølv. Flere af dem er udgraverede og forsynede med Indskrifter. De ere skænkede til Moskeen af Velgørere eller Folk, som tro sig helbredede af Vandet fra Kilderne i Moskeens Gaard. Den ene af disse Kilder er overbygget med et c. 3 Meter højt firkantet Taarn, der paa hvert af sine Hjørner bærer en Tshirakkhaná. Pilgrimmene, som komme hertil, drikke Vandet, vaske sig med det, kysse Stenene, som omgive Kilderne og de hellige Kabrer, samt bede under Verandaerne, hvor der om Aftenen tændes Lys i store Metallisekroner. Under Festen Gul-i-Surk-i-Baha-Eddin tændes Lamper i alle Tshirakkhanás og ved Kabrerne. Pajschambé kunne Kvinder valfarte til Moskeen og Graven.

Selve *Baha Eddins Grav*, som ligger midt i Moskeens Gaard, er prydet med en stor kvadratisk Kabr af Cement, hvis øverste Rand er omgivet med et lavt Rækværk af gjennemskaaret sort Marmor. Midt paa Kabren er oprejst en Tshirakkhaná, og paa dens Sider findes indmuret to Stentavler med Inskription paa persisk. Denne Form af Kabr maa vistnok anses for at være af persisk Oprindelse, idet den rimeligvis er indført hertil fra Persien af de talrige iranske Kunstnere og Haandværkere, som levede her i Timuridernes Tid. Vi skulle imidlertid senere komme tilbage hertil (Fig. 8).

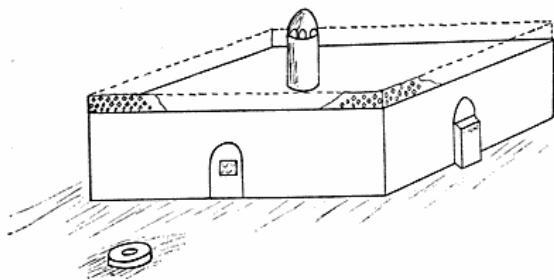

Fig. 8.

Umiddelbart udenfor Bokharas Bymur i S. t. E. ligger Helgengravnen *Bábá-i-shauk*. Før man kommer

ind til den, maa man igennem et lille Medresse-Kompleks, hvor Mullaher og Mullahaspiranter huse i deres smaa Kamre, og derefter kommer man til en lille Mashit. Til venstre for Mashitten ligger en Dam med murede Stensætninger, hvorom en Del smaa Mullah-Huse gruppere sig, og til højre ligger Gravkammeret, som er en Gumbas, hvis Indgang lukkes med en smukt udskaaen gammel Trædør. Midt under Gumbasens Hvælvinger ligger Graven, der er prydet med en stor, spidsbuet Kabr af brændte Sten beklædt med Gibs. Kabren er dækket af et hvidt Lærredshylster, en Skik, som vi træffe hist og her overalt i det sunnitiske Mellemasien, og ved Kabrens Hovedende er anbragt en sort Toch samt en Tshirakkhaná. Bábá-i-shauk skal have været en for sin Hellighed bekendt Skomager, der levede paa Timurs Tid. Den udskaarne Trædør synes at tale for Rigtigheden af dens angivne Alder.

C. 6 Verst sydøst for Samarkand ligger den mærkelige lange spidsbuede Kabr, som i Følge Sagnet er bygget over Profeten Daniel, *den store Daniel*, som han kaldes. Kabren ligger paa en Løsskrænt ved Floden Serafshans (Guldstrøerens) vestlige Bred, den er c. 30 Meter lang og 1 Meter høj. Ved dens Hovedende er anbragt en lille Portal med en spidsbuet Nishe, hvori er anbragt Tshirák, og ovenpaa Portalen er bygget et Par Tshirakkhanás. Tæt ved Siden af Kabren er bygget en fritstaaende Tshirakkhaná med Kuppel til Lys og Lamper. (Disse Tshirakkhanás minde os i høj Grad om de gamle Avestafolks Lysaltre og de gamle romerske Altre med hvilke de ogsaa uden Tvivl staa i nøje Forbindelse). Over Graven er opstillet talrige Stænger med sorte Toch, og i Nærheden af Kabren er der bygget smaa Mashitter, hvori Sheiker holde Vagt og tigge af de Besøgende. Disse Sheiker fortalte, at Kabren var 1100 Aar gammel, hvilket altsaa vil sige, at den er bygget i det 8. Aarh.s Slutning. Maaske er det en Overdrivelse; men der er dog i og for sig intet til Hinder for, at den har kunnet holde sig her i det tørre Klima, tilmed da den som en Provins-Helligdom er bleven udbedret nu og da. Skulde de islamitiske Gejstliges Udsagn altsaa være rigtigt, stammer den fra Islams første Sekulum her i disse Egne. Den har ikke altid været saa lang, som den nu er, idet der i det 19. Aarh. er sket Tilbygning til den. Da Russerne havde erobret Samarkand, bildte Mullaherne nemlig de Indfødte ind, at Daniel begyndte at vokse; hans Kabr blev længere og længere, og de fortalte, at naar Daniel og dermed hans Kabr havde vokset

sig saa lange, at de ikke mere kunde faa Plads paa Afsatsen, hvorpaa Graven ligger, vilde Daniel staa op og føre Muselmændene til Sejr mod Russerne. Da den russiske General i Samarkand hørte dette, lod han sætte en Kosakvagt ved Graven, og siden den Tid vokser Daniel ikke mere.

Omkring den store Daniel ligge hele Marker be- dækkede af Kabrer, hvoraf Størstedelen have den spidsbuede Form (Fig. 9).

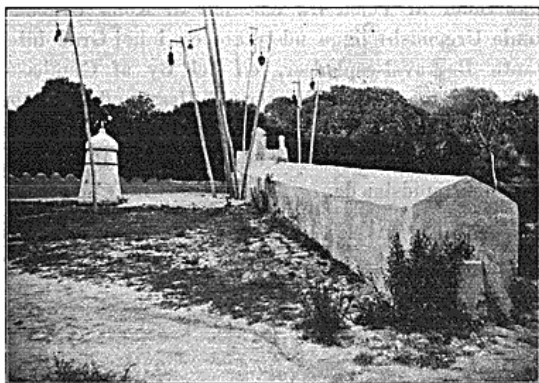

Fig. 9.

Ligesom i Turkestan og Bokhara er i Kharezm. den spidsbuede Kabr den almindeligste; dog maa det bemærkes, at Kabrerne over fornemme Folk, t. Ex. Khanernes og Helgenernes Grave her oftest ere prydede med en anden Form af Kabr, som vi senere skulle omtale, og at der desuden, som før bemærket, findes en stor Del mærkelige Former af Kabrer.

I Nærheden af det store Medresse-Kompleks, der grupperer sig omkring Khivas Nationalhelgens Hazreti Palwans store Gravkammer i Byen Khiwa, ligger Auliaen *Ütsh Aulia* (Tre Auliaer), som skal være bygget Aar 1550. Den indeholder tre spidsbuede Kabrer, som ligge tæt op ad hverandre, og som ere byggede over tre hellige Mænd, om hvilke imidlertid ingen kunde give yderligere Oplysning. Kabrerne vare beklædte med Gibs, og omkring dem fandtes anbragt et grovt udskåret Trægitter. Sorte Toch og Alam vare opstillede ved Graven. Selve Gravkammeret er bygget helt under Jorden og kun de spidsbuede med Gibs beklædte Hvælvingers runde Kuppel, og en lille Indgangsportal ragede op over Jorden. At Stedet maatte være særlig helligt, derpaa tydede de mange Syge og Krøblinge, som søgte herved og anraabte de tre Helgene om Hjælp for deres Lidelser (Fig. 10).

Tæt ved *Ütsh Aulia* ligger *Auliaen Karashmishah*, ogsaa med spidsbuet Kabr, der skal være

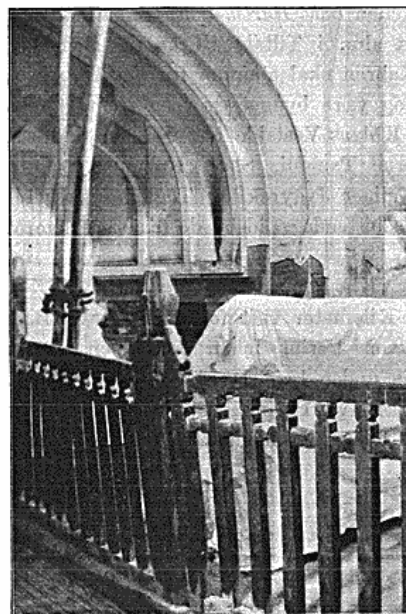

Fig. 10.

bygget over en from Mand, der hele sit Liv ikke be- stillede andet end at bede ved Auliaer.

Denne fromme Mand, som de indfødte kaldte ham, maa vistnok være Muhamed Kubt-ed-din, som herskede over Kharezm i Slutningen af det 11. Aarh. Paa denne Tid, da Selshukfyrsternes Stjerne i det hele var i sin Dalen, gjorde han sig uafhængig af Khorosan og antog Titel af Kharezm-Shah, hvoraf Navnet Karashmishah.

Da Kvinden i den islamitiske Verden spiller en saa ringe Rolle i det offentlige Liv, er det ganske mærkeligt at finde Kvindegrave i Khiva hædrede med Alam. Vi have kun fundet et saadant Tilfælde her, men tør dog ikke udelukke Muligheden af saadannes Til- stedeværrelse andre Steder i Mellemasien. Paa Byen Khivas Østside tæt op ad den indre Stadsmur (der findes to udenom hinanden, hvoraf den indre er velholdt, me- dens den ydre til Dels ligger i Ruiner) ligger en stor Gumbas prydet med Alam, i hvis Hvælvinger findes tre sammenbyggede spidsbuede Kabrer beklædte med Gibs, hvilke ere af samme Form og Størrelse, som de i Baha-Eddins Moské omtalte (se Fig. 7). Her ligger efter de Indfødtes Sigende tre fromme Kvinder begravede, som nu ere erklærede for Stedets Helgene.

Paa Khiva Byens Sydside tæt op ad den indre Stadsmur ligger en meget lille Mashit, og til højre for Indgangen til denne finde vi en spidsbuget Kabr over Helgenen *Bâbâ-Harish-Bâbâ* (Bâbâ bet. Bedstefader, og bruges alm. i Tiltale til gamle Mænd i Mellemasien). Kabren skal stamme fra det 13. Aarhundredes Slutning og være bygget over en from gammel Sheik.

Paa Khivas Vestside tæt ved den indre Mur finde vi Auliaerne Tanabli, Shah Kalandar, samt et Par mindre Auliaer Jygyrek og Tâghân-i-tyrk; alle Gumbaser indsluttende spidsbuede Kabrer, hvorover vaje Alam.

I Byen Khodjeli, som ligger i det nordlige Kharezm nogle faa Kilometer vest for Amu Darjas Bred, ligger Helgenegraven Perim Ishan Aulia, en meget simpel Lergumbas under hvis Hvælvning findes en spidsbuget Kabr af Ler over Perim Ishans Grav. (Ishan er Titlen paa de af Islams Mænd, som særlig virke i Religionens

Tjeneste og for dens Udbredelse). Gumbasen er af ny Dato, men om selve Gravens Alder kunde intet bestemt afgøres. Taget paa Gumbasen er prydet med Mængder af Oksehorn. Der var mærkeligt nok her i denne By foruden Perim Ishans Grav kun en, som var prydet med Alam, uagtet hele Khodjelis Befolkning skal stamme direkte fra Profeten. En af hans nærmeste Slægtninge siges at være kommet hertil fra Medina og være Stifteren af Byen Khodjeli.

Paa de før omtalte to Bakker, som ligge paa begge Sider af Vejen fra Khodjeli til Kona Urgendsh (Gamle Urgendsh) ligge udstrakte og i høj Grad interessante Begravelsespladser, en hel By af Gumbaser, Kabrer og mærkelige Former af Gravprydelser, som vi senere ville beskrive. Hovedformen af Kabren er dog her som i alle Egnene af Turkestan, Bokhara og Khiva den spidsbuede.

(Fortsættes).

Generalstaben.

Under Kommando af Kaptajn N. M. Petersen afrejste den 27. Maj med Dampskibet „Laura“ en Ekspedition til Island for at fortsætte de ifjor paa-begyndte Opmaalingsarbejder, der i Aar foruden Triangulation og Trigonometrisk Højdemaaing vil komme til at omfatte en Detailmaaling i Øster Skaftafells Syssel, nemlig Kystlandet, Bjærglandets Affald og Dele af Vatna Jökull. Ekspeditionen bestaar af Kaptajnerne

N. M. Petersen og Hammershøi, Premierløjtnanterne Koch og Jensen, 8 Guider, 3 Underofficerer samt 18 Militærarbejdere. Ekspeditionen, der er udrustet med Telte til Ophold og Konserver til Forplejning, vil efter Ankomsten til Island blive suppleret med Følgemænd og ca. 50 Heste; dens Arbejder ville udstrække sig over Maanederne Juni, Juli, August og September.

Mindre Meddelelser.

Udenlandsk Hædersbevisning. Kaptajn i Flaaden *C. Ryder* samt Premierløjtnant i Flaaden *Amtrup*, der, som bekendt, begge have staaet i Spidsen for Ekspeditioner til Grønland, ere blevne udnævnte til *korresponderende Medlemmer af „Gesellschaft für Erdkunde“ i Berlin.*

Bog anmeldelse. Paa Justus Perthes Forlag i Gotha er udkommet 1. Aargang af „Geographen-Kalender“ udgivet af Dr. Hermann Haack. Bogen er trykt i et bekvemt Format og indeholder 124 Sider. Den synes, efter den Vej Udgiveren er slaet ind paa, at skulle blive en særdeles nyttig Haandbog ikke alene for Geografer, men til lige for enhver der ønsker at have en bekvem Oversigt over Fremskridtene paa det geografiske Omraade.

Haandbogen indeholder foruden et lille nyttigt Kalendarium et Afsnit, som omtaler de vigtigste Verdensbegivenheder i Aaret 1902, der gribe ind i den geografiske Videnskab; endvidere de geografiske Forskningsrejser i 1902, en Literaturfortegnelse, Beretning om Skolegeografi, Skolekartografi, Handelsgeografi, geografiske Lærebøger, Nekrolog over de i Aaret 1902 afdøde Geografer, statistiske Meddelelser fra alle Jordens Lande samt en Adressebog over Jordens Geografer og Dyrkere af Fag, der berøre Geografien.

Bag i Bogen findes en lille Samling Kort, hvorpaa er indtegnet de rejsende Forskeres Ruter i Aaret 1902 og foran er den prydet med et udmærket Billede af den berømte Geograf og Geolog Friherre v. Richthofen.